

Stelt geen perken, donderdag 24 februari 1966

Geachte vergadering!

„Met gemengde gevoelens van blijdschap en bezorgdheid begroet ik u op deze jaardag.¹

Blijdschap vervult onze harten vanwege de goedertierenheden des Heeren, aan ons Vorstelijk Huis bewezen. Een nieuwe loot mocht aan de oude Oranjestam ontspruiten en dit feit heeft meer betekenis, dan ligt alleen in moeder- en vadervreugd, die de harten bij de geboorte van elk kind vervult. Die blijdschap was ook in de kring der Vorstelijke familie, maar de geboorte der jonge Prinses heeft ook betekenis voor geheel ons volk. Die betekenis wensen wij te waarderen, niet minder dan iemand anders”.

Met deze woorden begon op woensdag 23 februari 1938 dominee G.H. Kersten, die velen uwer zich nog zo goed herinneren en die de ouderen als leidsman onvergetelijk is, zijn rede „Van Goedertierenheid en Recht” op de Algemene vergadering. U heeft het al begrepen, dat ds. Kersten de vreugde vertolkte over de geboorte van onze Kroonprinses, van wier huwelijk D.V. ons thans, 28 jaar later, slechts enkele weken scheiden. U zult me niet kwalijk nemen, dat ik nogmaals ds. Kersten het woord verleen, wanneer hij vervolgt:

„O, er is veel, dat ons bedroeven moet in deze tijd van diep verval en toenemend zonde-bedrijf. Hoezeer ware niet alleen gewenst, maar zelfs noodzakelijk, dat geheel het volk, van Vorstehuis tot geringste onderdaan, wandelde in de geboden des Heeren en de aloude leer der Hervorming hartelijk mochten liefhebben. Wij mogen het niet verbergen, al duidt men het ons van verschillende zijde euvel, dat wij meermalen bitter zijn bedroefd. En nu is het niet in de eerste plaats omdat een deel van het Nederlandse volk bedroefd werd, dat wij getuigenis geven; boven die krenking van de gevoelens van een deel der natie staat Gods gebod, dat veronachtzaamd wordt. Aan dat gebod is ieder mens, hetzij Koning of onderdaan, gehoorzaamheid verschuldigd.

Aan de levende God past het ganse volk van hoog en laag onderwerping. En dat zijn wij met ons Oranjehuis temeer verschuldigd vanwege de grootheid van Gods goedertierenheid, van eeuw tot eeuw aan ons betoond. Onze liefde tot en hoge waardering voor Oranje doet ons also spreken en Gods genade begeren ook voor ons doorluchtig Oranjehuis.

Die genade behoeft ook onze Vorstelijke familie, wijl toch voor ieder mens geschreven staat: „Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, tenzij iemand wederom geboren wordt, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien”.

De waardering voor het Oranjehuis is echter niet in de eerste plaats gefundeerd op de persoonlijkheden van Oranje's vorsten. Hoezeer de ware godsvrucht de liefde in onze ziel ook zou versterken, toch blijft Oranje, ook bij het gemis van de blijken daarvan, ten zeerste waard, omdat het God belieft door dit oude stamhuis te regeren”.

„Van Goedertierenheid en Recht”, zo luidde de rede in 1938. Er zijn inmiddels 28 jaar voorbij gesnel.

We moeten gewagen van Gods heilig recht, met name wanneer we terugzien op de bange jaren 1940-1945, waaraan velen in ons vaderland met gevoelens van rouw en smart vaak dagelijks terugdenken.

Tevens moeten we, niettemin, 's Heeren onuitsprekelijke goedertierenheid in het licht stellen, omdat de Almachtige ons als Vorstenhuis en volk een bijzondere dag doet tegemoet zien. De verheven aankondiging van het voorgenomen huwelijk van Hare Koninklijke Hoogheid met de heer von Amsberg stierf weg in heftig rumoer.²

Welgelukzalig acht onze hooggeroemde eeuw de man, die wel wandelt in de raad der goddelozen, wel staat op de weg der zondaren, wel zit in het gestoelte der spotters. De moderne zogenaamde communicatiemiddelen, radio en televisie, worden gretig uitgebuit om, liefst van hogere hand gesubsidiëerd, onbarmhartige en bijtende toon uit te gieten over God en Gods dienst, en om in allerbelachelijkst daglicht te stellen al wat heilig en hoog is, terwijl men heel kinderachtig beledigd moord en brand schreeuwt en de moderne afgoden, democratie en progressiviteit, met banvloeken te hulp roept, wanneer iemand de euvele moed heeft om zijn ongehuichelde droefheid en oprechte verontwaardiging uit te spreken over dergelijke programma's. Evenals alle dictatoren kunnen deze despoten in het zogeheten rijk van de cultuur geen tegenspraak en nog minder spot verdragen in eigen persoon, terwijl zij zelf op grove en schaamteloze wijze niets anders doen dan zich daaraan te buiten gaan. Het behoeft ons in het minst niet te verbazen, dat ons volk, opgevoed op deze volkshogeschool van sarcasme en hoon, iedere gelegenheid hartstochtelijk aangrijpt om te demonstreren tegen wat, zo niet van zichzelf, dan toch van Godswege, heilig is en hoog. De regering behoeft niet te weklagen over de herfststormen, die ze oogsten moet, aangezien ze zelf gedooft dat wind week in week uit wordt gezaaid.

Het rumoer overstemde uiteraard geheel anders getoonzette protest van hen, die billijke en begrijpelijke en allerwege gerespecteerde bezwaren koesterden. Leed hanteert niet bij voorkeur het wapen van de luidruchtigheid.

Het lijkt wel of de minste of geringste gebeurtenis het sein geeft om ongenoegen en afkeuren af te reageren. Geschiedt zulks uit afkeer van al het bestaande, of uit behagen in actie voeren als zodanig, of om eigen persoon op de voorgrond te dringen? De jongen piepen al net zo. We hoeven maar te denken aan de beruchte zogenaamde „happenings”. Is de vrucht van welvaart een „verveeld bestaan”, dat slechts in de rel enige tekenen van leven en belangstelling belijft aan de dag te leggen?

Sommigen gaven blijk van hun voorkeur voor een republikeins staatsbestel, terwijl anderen een soortgelijke gezindheid angstvallig en uit tactische overwegingen in hun hart bewaarden. In het verleden heeft de voormalige SDAP ten opzichte van de monarchie fel kleur bekend.³ De Partij van de Arbeid, waarin zich ook de SDAP oploste, koos een oranje vernisje, doch het geschamper op de Kroonprinsesselijke verloving heeft op het front van deze partij, nog maar zo kort tot meeregeren geroepen, zeer zichtbaar de oorspronkelijke tint doen doorbreken, om een geliefkoosd trefwoord uit haar eigen vocabulaire te gebruiken. De brief van Nederhorst door elke Nederlander gelezen. Waarom ook niet? Wanneer een partijlid de leiding om opheldering vraagt, mogen we aannemen dat hij in vele gevallen namens meerderen de pen opneemt om met verkregen informatie vriend en vijand te woord te staan.

Voor ons gaf de vraag republiek of monarchie geen onderzowekingen des harten. Art. 18 van het Program van beginselen verklaart: „Welke regeringsvorm overigens ook goed moge zijn, voor ons land is het constitutioneel koningschap, opgedragen aan het Huis van Oranje, de van God gegevene”. Dit artikel houdt mede in, dat we aan het Huis van Oranje ons met behoorlijke gehoorzaamheid gaarne onderwerpen. De catechismus leert ons, dat we in bezwaarlijker situaties dan waarin we verkeerden toen we onze houding moesten bepalen ten aanzien van de verloving van de Prinses met de heer von Amsberg, geduld verschuldigd zijn aan allen die over ons gesteld zijn. Ik meen, dat aan bedoeld geduld veel, zeer veel heeft ontbroken.

Als iemands wegen de HEERE behagen, zo zal Hij ook zijn vijanden met hem bevredigen.

Aan die woorden uit de Spreuken van de wijze koning Salomo heb ik de laatste maanden van het vorige jaar herhaaldelijk moeten denken. In vele omstandigheden, evengoed in duistere, geeft Gods Woord helder licht. Over een straal van dat schijnsel zijn Gods kinderen zo verheugd als de wijzen uit het oosten, toen zij de ster zagen. Juist de overheden moesten te allen tijde het eeuwig zeker getuigenis als een lamp voor hun voet begeren en prefereren. Land en volk zouden ten zeerste daarmee gebaat zijn.

Ds. Kersten sprak uit, dat „het gewenst en noodzakelijk is, dat geheel het volk, van Vorstenhuis tot geringste onderdaan, wandelt in de geboden des Heeren”. Het is ons gebed tot God en onze innigste wens, onze gelukwens, in de dagen die aanstaande zijn, dat niet in de laatste plaats onze Kroonprinses en de man van haar hart zich mogen laten leiden door al de eisen van Gods heilig gebod, die niet zwaar doch wel zacht zijn. Ongetwijfeld zullen alsdan hun wegen Gode behagen en zo zou het kunnen voorvallen, dat allen, die zich nu zo vijandig hebben uitgelaten alsnog, dank zij Hem, die harten neigt als waterbekken, zich bevredigd tonen.

De Schrift geeft talrijke bewijzen van dit wonderlijk vermogen des Heeren, waardoor Hij onze vijanden met ons bevredigt. Zo lezen we, dat het volk Johannes de Doper in grote achting hield, dat Jezus toenam in genade ook bij de mensen, en eveneens dat de jonge gemeente genade verwierf bij het volk, dat haar hoogachtte. Gewis, alrede een uitwendige wandel in de wegen des Heeren zal de gewenste gevolgen meebrengen. De welbekende Schriftuitlegger Henry merkt o.a. op, dat God de stugge Ezau wel met zijn broeder Jacob bevredigde.

We zijn ons zeer wel bewust, dat hiermee het laatste woord niet gezegd is. Immers Kaïn velde zijn broer Abel omdat diens wegen de Heere welbehagelijk waren. Overpriesters en ouderlingen bejoegen Christus' dood, omdat Hij de Zoon Gods was, in Wien de Vader Zijn welbehagen had. Doch zelfs en juist langs de weg van het Gode welbehagelijke lijden en sterven heeft Christus de rechtsgrond gelegd om vijanden in alle bestendigheid met God, zichzelf, allen en alles te bevredigen.

Als iemands wegen de HEERE behagen, zo zal Hij zijn vijanden met hem bevredigen. Als dit niet waar was en werkelijkheid werd zouden we het in de Schrift niet lezen. Het zou een vreugde en een reden van dankbaarheid voor ons zijn, wanneer de Heere, voor Wien niets te wonderlijk is, dit woord wilde waar maken aan het Vorstelijk Paar.

Sedert we vorig jaar op de Partijdag bijeen waren, vond een ingrijpende gebeurtenis plaats. In het midden van de vierjarige zittingsperiode van het parlement maakte het kabinet-Marijnen⁴ ruimte voor het kabinet Cals. Tijdens de rit werd van paarden gewisseld, zoals dat heet.

Het heeft in 1963 veel tijd en moeite gekost aler het ministerie gevormd was. Reeds toen werd er, speciaal uit de hoek van de rooms-katholieke arbeidersbeweging, sterke pressie uitgeoefend om te geraken tot een rooms- rode regering. De verkiezingsuitslag, die een ferme nederlaag in petto had voor de Partij van de Arbeid, wees echter in het geheel niet in die richting.⁵

Rooms-katholieke staatslieden droegen bouwstenen aan en inspireerden het beroemde accoord van Wassenaar⁶, opdat ten langen leste het kabinet Marijnen hierdoor geruggesteund de politieke arena zou kunnen betreden. Als een zwaard van Damocles zweefde de onopgeloste radio- en televisiekwestie, waaromtrent geen nauwkeurige afspraken gemaakt waren, de regering boven het hoofd.

Misschien leefde het optimistisch gevoel, dat dit na verloop van tijd wel in kannen en kruiken zou terecht komen. Minister- president Marijnen althans verzuchtte, toen het vraagstuk accuut werd, dat hij niet geweten had, dat het zó moeilijk lag. Het kabinet werd niet door de volksvertegenwoordiging verjaagd. Innerlijke onenigheid dreef de accoordgangers van Wassenaar uiteen.

Als en wig dreef de omroepkwestie KVP en AR enerzijds, VVD en CHU aan de andere kant uiteen.⁷

Wanneer de verhouding van de VVD tot de AVRO was geweest gelijk die respectievelijk van de KVP tot de KRO en van de PvdA tot de VARA en van de ARP tot de NCRV, zou de situatie geheel anders geweest zijn. Voorts moet opgemerkt, dat de CHU nooit op die manier geïnteresseerd was bij de NCRV als de ARP.

VVD en CHU volhardden in hun verlangen, dat aan andere nieuwe gegadigden in de aether meer mogelijkheden moesten geboden worden. Het getal alleen mocht niet van doorslaggevende betekenis zijn.

Met de PvdA konden de beide overgebleven regeringspartijen op dit punt althans, waar de samenwerking tot een breuk gekomen was, beter tot overeenstemming komen, zodat we heden het kabinet Cals hebben.

De scheiding van beide protestants-christelijke partijen, die wel eens als een tweeling geschilderd worden, heeft met name in anti-revolutionaire

gelederen spijt opgeroepen. Vooral heeft het de voorstanders van een fusie van beide partijen op uiterst korte termijn zeer verdrotten. Ze konden hun verwachting voorlopig wel op zolder zetten.

KVP en ARP hielden hun ijzers zoveel mogelijk in het vuur. Alleen moest vanzelfsprekend minister-president Marijnen zijn zetel prijsgeven en voorts verdween de AR minister Van Aartsen uit het kabinet.⁸ Minister Bot bleef, zij het zonder portefeuille, voor zaken van ontwikkelingshulp, alhoewel de toenmalige fractieleider van de Partij van de Arbeid, de huidige bewindsman van Financiën⁹, de onbekwaamheid van deze Minister luid had uitgekreten, terwijl het bovendien van socialistische kant altijd zo werd voorgesteld, dat ontwikkelingshulp een aangelegenheid was, waarvoor alleen socialisten de capaciteiten bezitten.

Partijbelangen en persoonlijke aspiraties hebben heel duidelijk een rol gespeeld bij de totstandkoming van het huidige kabinet. Het is een kostbare wisseling geworden. De blijvende partijen wilden hun gezichten niet verliezen, zodoende kwamen er niet zoveel zetels ter beschikking. De Partij van de Arbeid daarentegen wenste de nodige mankracht, zodat er, waar enigszins mogelijk, erkertjes zijn aangebouwd om de bemanning van inderhaast gecreëerde staatssecretariaten onder te brengen. Op een paar salarisjes meer of minder komt het niet aan.

Er is nog een feit, dat we allerminst over het hoofd mogen zien. Toen op 31 juli premier Marijnen de regeringsverklaring uitsprak, zei hij over de basis van het beleid het volgende:

„Ter aanduiding van de beginselen van dit kabinet wil ik allereerst overnemen datgene, wat ook in de regeringsverklaring van 26 mei 1959 als beginsel van het kabinet de Quay werd vermeld, nl. de christelijke grondslag onzer beschaving, die van zoveel betekenis is voor de ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid”.

Ge hebt vele jaren ds. Kersten en ds. Zandt horen spreken over het regeringsbeleid, zodat ge zeer wel op de hoogte zijt van het gewicht, dat we hechten moeten aan een betuiging, dat de christelijke grondslag der beschaving fungeren zal als het beginsel van het regeerbeleid. Ge begrijpt, dat juist aangehaalde ontboezeming de harten van de geestverwante afgevaardigden niet van hoge verwachtingen deed kloppen.

In ieder geval, zij het met de lippen, werd het toch uitgesproken. Het was dientengevolge mogelijk om het beleid te toetsen aan wat met eigen

mond was beleden en wat zwart op wit in de Handelingen was opgetekend.

Toen het huidige ministerie zich op 27 april van het vorige jaar presenteerde, mochten we vanzelfsprekend eveneens een beginselverklaring verwachten. Deze bleef niet uit.

Minister Cals sprak als volgt:

„Dat wil zeggen, dat ons beleid gedragen zal worden door geestelijke waarden, die in ons volk leven en die in christendom en humanisme tot uiting komen”.

Ten opzichte van het vorig kabinet is er in de formulering wel degelijk een verslechtering te constateren. Christendom en humanisme zijn wel vriendschappelijk, zo ge wilt collegiaal, naast elkaar geplaatst, maar we vragen ons af of dit mogelijk is. Is dit een tegemoetkoming in de richting van de nieuwe regeringspartners? Men kan opmerken, dat het hier toch wel een eerlijke constatering geldt, aangezien de feitelijke situatie toch al overlang meebracht, dat aan humanistische tendenzen ruim baan verleend werd. De letterlijke formulering echter registreert één van de verschuivingen, waaraan onze tijd rijk is en waardoor we geestelijk verarmen. Voor de rooms-katholieken met hun typische structuur van boven- en ondernatuur, waardoor een relatie zowel tot openbaring en humanisme niet zo bezwaarlijk te construeren is, valt deze verklaring misschien gemakkelijker te verteren dan voor hen, die met de reformatorische belijdenis werkelijk ernst willen maken. Het humanisme, hoe genuanceerd en gevarieerd, soms zelfs religieus getint en christelijk georiënteerd, zet de mens op de troon. Het is een leer, zo lezen we in een nota¹⁰ uit 1963 van de generale synode van de N.H. kerk, die heus niet als een scherpslijper wil aangemerkt worden, die de strekking heeft de mens los te maken van zijn oorsprong, zin en bestemming.

We willen het kabinet Cals niet alleen wegen wat het beginsel betreft, maar ook wat de daden aangaat.

Van linkse kant is de Partij van de Arbeid verweten, dat ze na alle oppositie en kritiek zich hebben laten verleiden om in een kabinet te treden, dat zo weinig socialistische visie en vaart vertoont, terwijl van rechts aan de beide andere regeringspartners voor de voeten is geworpen, dat ze juist in zo'n socialistische koers zijn verzeild. Het is inderdaad van welke kant men het bezien wil. Mogelijk meent ge dat de

waarheid wel in het midden zal liggen. Doch overduidelijk bleek, dat de regering niet terugdeinst voor een verhoging van staatsuitgaven, die er niet om liegt. Wij zullen de laatste zijn om te ontkennen, dat vele urgenties niet dringend om voorziening vragen; maar het moet ook werkelijk kunnen. We moeten met zijn allen toch wel in die mate Nederlanders zijn, dat we begrijpen dat de wal het schip, ook het schip van staat, keren moet. De regering is te haastig en te progressief om in de pas te blijven lopen met de stijging van de produktiviteit.

Tal van gezaghebbende figuren op economisch terrein, zelfs binnen de regering, hebben hun zorg uitgesproken over de ontwikkeling, doch er zijn ook bewindhebbers, die nauwelijks een wolkje aan de lucht waarnemen.

Weliswaar heeft de Kamer de regering naar de departementen terug gestuurd om te bezien of het niet wat voordeliger kon. Inderdaad is er een schepje afgehaald, maar ook niet meer dan een klein schepje, dat in geen verhouding staat tot de sommen, waarmee men de verantwoorde ruimte heeft overschreden. De bezuinigingsplannen van de zijde van de VVD zijn honend van de tafel geveegd. Het kon eenvoudig niet. Doch dat is natuurlijk een zotte bewering, want als een of andere beperking, hoe mooi ook benaamd, dwingend zou worden opgelegd, ontkomt men er toch niet aan om op een dergelijke manier het snoeimes erin te zetten. Om alle kostbare plannen van de regering te bekostigen, is er officieel geopperd om de belastingverlaging, die op komst is, te reserveren voor betrokkenen in zogenaamde spaarbrieven, die de regering - zo goed wilde men wel zijn - zolang zou vasthouden. Men mag de termijn wel niet te lang stellen, want anders valt er bij de inflatie, die er tegenwoordig de pas heeft ingezet, niet veel meer ter hand te stellen dan lege briefjes. Men berekende, dat de laatste vier jaar de inflatie, de waardevermindering van het geld, te stellen is op 20 pct. Men kan wel zeggen, dat we ons loon ontvangen in een doorboorde buidel. Nog niet zo lang geleden merkte een geleerde op, dat uit de geschiedenis niet één voorbeeld bekend is, dat de prijzen maar steeds blijven stijgen, zelfs in tijden van recessie gaat toch de prijsstijging al maar voort. Er is in de geschiedenis geen periode bekend, waarin de inflatie zo groot was.

Verschuivende fusies van industrieën, sluitingen van bedrijven en dergelijke verschijnselen moeten ons de laatste tijd wel waarschuwen, dat het gunstig economisch klimaat toch wel eens kan omslaan.

We moeten elkaar geen crisis aanpraten, heeft de voorzitter van de SER gezegd.¹¹ We hoeven elkaar echter evenmin een crisis uit het hoofd te redeneren. Wanneer nodige voorzichtigheid wordt betracht en matiging wordt nagestreefd, is het altijd gemakkelijker om onverhoopte moeilijkheden het hoofd te bieden dan wanneer de uitgaven tot een maximum zijn opgeschroefd. Het is bovendien niet verstandig om voor de toekomst alvast te rekenen op inkomsten, waarmee men nu reeds wil financieren. Het is immers nooit te zeggen welke onvoorziene uitgaven de toekomst vergen zal. Als dan de eventuele baten al besteed zijn, staat men met lege handen.

De loonexplosie met de geweldige drang tot bestedingen dwingt de regering tot immer stijgende investeringen. Wie zou zijn medemens de welvaart misgunnen? Wij zijn dat niet van plan. Maar wel willen we allereerst ernstig rekening houden met de toekomst. Voorts stellen we vast, dat er aan de groei van wat men wenst aan allerhande voorzieningen nooit een einde komt, als we al waarnemen om ons heen, dat velen uit zijn op een tweede woning en een tweede of derde vervoermiddel. Dit alles zou nog het ergste niet zijn als er tenslotte niet immer groepen zijn, die het loodje moeten leggen.

De ellende van de woningnood raakt een beperkte groep. Wat de inflatie aangaat, precies hetzelfde. De mensen, die leven moeten van renten en pensioenen, die niet welvaartsvast zijn, gevoelen aan den lijve de geldontwaarding. Men geeft hoog op van de vorderingen op sociaal terrein, maar we mogen wel eens omzien of niemand schijnt achtergebleven te zijn. Elders zijn het weer de kleine bedrijfsvoerders en de kleine middenstanders, die de grootscheepse ontwikkelingen niet kunnen bijbenen. Bij de Deltawerken de oesterkwekers. Het is her en der „verdeel en heers”.

Wij staan terecht op het schriftuurlijke standpunt, dat de arbeider zijn loon waardig is. Doch met deze tekst is het hele vraagstuk niet opgelost. Het mag niet de bedoeling zijn om met een uitspraak van de Heilige Schrift iemand ras de mond te stoppen. Deze tekst stelt wel degelijk enkele vragen aan de orde.

Al wordt gesproken van de arbeider in het enkelvoud, toch moeten we eraan denken, dat ieder ook heeft toe te zien op hetgeen van de ander is, zonder dat het persoonlijk belang en de persoonlijke capaciteiten geheel buiten beschouwing hoeven te blijven. De catechismus¹² spreekt bij de gemeenschap der heiligen van „allen en een iegelijk”. Welnu, aan

beide gezichtspunten mag en moet gedacht worden, zodat we aan beide aspecten, die van gemeenschap en die van onszelf particulier, recht laten wedervaren, opdat we aldus de naaste zullen liefhebben als onszelf.

Voorts moeten we ons afvragen wat we verstaan moeten onder „zijn loon”. Dat moet wel zijn de bezoldiging, die in het geheel van de maatschappelijke huishouding verantwoord is en die aan de andere kant rechtens toekomt.¹³ Wanneer gehandeld wordt naar het richtsnoer van Gods getuigenis, zullen we stellig goed uitkomen. Dan zal ook niemand worden achtergesteld. Gods Woord heeft niet alleen voor de eeuwige toekomst, maar ook voor het heden beloften en voorschriften.

In tweërlei opzicht hebben we onze ernstige bedenkingen tegen de zittende regering. We hebben principiële en praktische bezwaren. Nopens de eerste zouden we het kabinet bij den voortduur willen toeroepen: Hoe lang hinkt ge op twee gedachten, op de gedachte van christendom en de gedachte van het humanisme? Ook praktische bezwaren. Dienaangaande willen we de regering ten stelligste afraden op grote voet te leven. De uitgaven dienen aangepast aan de inkomsten.

Het bezwaar tegen het hinken op twee gedachten is allerminst een theoretische en academische aangelegenheid. O, neen. Ik denk aan wat onlangs besloten is inzake de crematie. Het is u bekend dat tallozen in ons vaderland in klimmend aantal er de voorkeur aan geven, dat na hun verscheiden hun lichamen verast worden. Inderdaad laat, helaas, de wet deze mogelijkheid van lijkbezorging toe. Wel zijn er enkele bepalingen, die de voorstanders van de crematie enkele moeilijkheden in de weg leggen, die echter van weinig ingrijpende aard zijn. Wanneer men ernaar streeft om deze op te heffen, moet wel de bedoeling zijn om de begraving te verdringen.

Lange tijd hebben de zogenaamd christelijke partijen zich gekant tegen een verruiming van de wettelijke mogelijkheid van de crematie. Nu echter onlangs in naam van de democratie, van vrijheid, gelijkheid en broederschap, gepleit is voor volkomen gelijkstelling van beide methoden van lijkbezorging, waarbij met name de zogenaamde doorbraak in de PvdA niet achter bleef, hebben alle protestants- christelijke partijen, met uitzondering van het GPV, alsook de KVP hun reserves laten varen. Men voerde aan, dat de Heilige Schrift nergens dwingend, gelijk een gebod uit de Wet des Heeren, de begraving voorschrijft. Alsof niet

de gehele Heilige Schrift allerwegen de begraafing als betamelijk voor stelt. Alsof niet de kerkgeschiedenis te zien geeft dat allerwegen, waar het Evangelie van Gods vrije genade ingang vindt, met alle zegeningen, voorrechten en kerstening, onmiddellijk gebroken wordt met de in wezen heidense trant van lijkbezorging. De partij zal het begrijpen, zal niet anders verwacht hebben, dan dat namens onze fractie tegen deze suggestie, om eerlang bij de wet tot volkomen gelijkstelling van beide wijzen van lijkbezorging te komen, ten scherpste stelling is genomen. Het moet ons met diep leedwezen vervullen en met grote zorg, dat hoe langer noe meer aan het christelijk karakter van ons volksbestaan en aan het christelijk stempel afbreuk wordt gedaan.

In anti- revolutionaire kring bestond enige aarzeling, omdat men de zogenaamde achterban niet voor het hoofd wilde stoten. Wie dit aangaat, kunnen het zich voor gezegd houden. Ze worden beschouwd en geduld als achteraancomers, die in feite remmende en vertragende invloed hebben op de progressieve sociaal linkse schaafts, die deze partij rijdt.

Het is bovendien tekenend, dat zodra in R.K. kring het bezwaar tegen de crematie is afgenomen, men ineens in protestants- christelijke groepen, bezwaarden over de gang van zaken inclus, ook geen behoefte meer heeft om zich te verzetten. Een bewijs hoezeer de protestants- christelijke partijen, waar het dergelijke levensbeschouwelijke kwesties aangaat, gaarne aan de rooms- katholieken leiband van de bisschoppen begeren te wandelen.

Met enige ophef is den volke kond gedaan, dat de KVP geëmancipeerd is van kerkelijke binding en dat er geen beletselen zijn voor anderen, ook protestanten, om tot te treden tot de gelederen. Doch we moeten ons maar niet voorstellen, dat de invloed van de clerus, inzonderheid waar het principiële vraagstukken betreft, tot nul is teruggebracht. Wie dit meent, wij niet.

Onzerzijds is gewaarschuwd, dat gelijkstelling van begraafing en crematie gaat betekenen dat straks allen, die oprecht begeren dat hun lichaam aan de schoot der aarde wordt toebetrouwd, dit uitdrukkelijk moeten laten vastleggen, omdat men er anders niet zeker van is dat het zal plaatshebben, vooral wanneer men niet overtuigd is dat de familie met zijn wens rekening wil houden. Er staan de voorstanders van de crematie middelen genoeg ten dienste om deze wijze van lijkbezorging te propageren. Weldra zal men hoog opgeven van de hygiëne, van ver-

minderung van kosten, van enorme ruimtewinst, wat niet te verachten is nu de bevolking in ons kleine landje zo toeneemt. Het ligt nog vers in het geheugen, wat de gemeente te lijden had van het vooruitstrevende en denkende deel der natie. Dat hoeven niet alleen de liberalen te zijn. Er zijn ook andere groeperingen, die er graag aanspraak op maken, dat ze het denkend deel van de bevolking zijn.

Alles staat in het teken van schaalvergroting, maar men wil op die manier de kleine restjes bekrompenheid, zoals men het beschouwt, opruimen. Wanneer steeds meer kleine gemeenten worden opgeheven, ducht men hoe langer hoe minder beperkingen inzake zondagsrust en dergelijke, die een doorn in het oog zijn. Het argument dat de bestuurskracht van grotere gemeenschappen effectiever zou zijn, is van officiële zijde onlangs bestreden. Misschien mogen bij samenvoeging enkele posten voor bestuurskosten wat dalen, doch elders ziet men de posten weer stijgen omdat een vergrote gemeente aan zijn stand het een en ander verplicht meent te zijn.

Evenmin zijn we gelukkig met het nieuwe bestuursorgaan van de Rijnmond, vooral nu gebleken is, dat voor de post bestuurskosten aanzienlijke bedragen zijn uitgetrokken. We kunnen wel zeggen: Rijnmond goud in de mond.

Jaar en dag is namens de fractie protest aangetekend tegen de ontwikkeling binnen de Europese Economische Gemeenschap. Vooral weegt ons bezwaar het prijsgeven van de nationale souvereiniteit. De voorstanders van deze beweging moeten met lede ogen waarnemen, dat de integratie niet zo voorspoedig verloopt als ze wel gaarne zouden willen zien. Generaal De Gaulle is de boosdoener, die de eenwording in de weg staat. Nog maar zeer recent is een grote crisis op allerminst gelukkige en elegante wijze uit de weg geruimd.¹⁴ Bovendien moeten er nog heel wat hindernissen genomen worden, alvorens het schip weer enigszins vlot is. Vooral voor onze boerenstand zien we tot dusver niet veel heil in de samenwerking, wat voldoende reden is om ons te blijven verzetten, vooral wanneer we bedenken, dat dit afbreuk doet aan het reformatorische karakter van ons volksbestaan. We weten, dat daar genoeg, ja alles op af te dingen is, maar daarom temeer willen we wat nog overig is zielsgraag bewaren als een kostbaar pand ons overgeleverd. Voor landbouwzaken hebben we deze vergadering een paragraaf u voor te stellen, waarmee we willen bevestigen, dat ons oogmerk is te

streven naar een gezond beleid en naar een bron van inkomsten voor onze agrariërs, die niet onderdoet voor andere middelen van bestaan. Bedrijfsbeëindiging zij een uiterste toevlucht, geen beleidsdoel.

Wanneer we de berichten hebben bijgehouden, zijn we tot de conclusie gekomen, dat het Landbouwschap en dat andere PBO-lichamen niet die geweldige voordelen en verbeteringen hebben meegebracht, die men er vast van verwachtte. Zelfs de VVD heeft onlangs bij de opstelling van het program de PBO overboord gezet. Er zijn adviezen ingewonnen om de minst florissante schappen, die duur zijn in onderhoud, te weten salarissen, maar roemloos te laten ondergaan. Partijen, die enkele jaren terug om strijd het vaderschap van deze heilzame idee voor zich opeisten, proberen nu aan te tonen, dat het hele gedoe zeker niet typerend is voor hun politieke opvattingen en doelstellingen.

Waarschijnlijk was één van de tolbedragen om de socialistische medewerking in het kabinet te verwerven de zogenaamde „ton van Luns”, een bijdrage voor het Defence and Aid-Fund, dat rechtshulp verstrekt aan hen, die vanwege de segregatiepolitiek in konflikt komen met de regering van Zuid-Afrika.¹⁵ Deze ton is bij het ons zo na verwante volk van Zuid-Afrika zeer slecht gevallen. Bovendien is er omtrent dit raadselachtige fonds veel in het duister gehuld. Vooral de relaties tot het communisme.¹⁶ Bij enkele regeringspartijen in de Tweede Kamer en niet minder in de Eerste Kamer leven bezwaren tegen deze geste, ook al hebben niet allen dit in hun stem tot uitdrukking gebracht. Zelfs al is men overtuigd, dat de regering Verwoerd een verkeerde koers volgt, is het de vraag of het geoorloofd is om zich daar in te mengen zoals maar al te vaak gebeurt. Men bevordert daardoor de gevaren, die men juist zo levensgroot ziet. Dit is niet fair.

Het Nederlandse volk heeft tot dusver zich evenmin erg geestdriftig betoond over de befaamde ton van Luns, want het particulier initiatief heeft niet nog eens een ton opgebracht, bij lange na niet. Voorstanders waren er toch maar stellig van overtuigd, dat dit in een minimum van tijd gebeuren zou. Zo ziet men, dat er mensen zijn, die hevig schreeuwen dat er geweldige bedragen moeten aangewend worden om noden te lenigen en misstanden op te heffen elders op de wereld, maar die liever uit de toch niet onuitputtelijke schatkist bijdragen dan uit eigen portemonnaie. Zulks tekent de liefde.

Evenals vorig jaar moeten we ook thans vaststellen, dat het verterend zwaard nog steeds woedt in Vietnam. Het past ons als kleine bondge-

noot zeker niet om te schoolmeesteren zoals velen graag doen. Wij betreuren niet minder dan elk de jammerlijke oorlog, die zovele kostbare mensenlevens afsnijdt, temeer omdat we weten dat elk, die in de strijd gezondend wordt, een ziel heeft voor de eeuwigheid: Moge Hij, Die de oorlogen doet ophouden tot aan de einden der aarde, in Zuid-Oost Azië uit goedertierenheid Zijn macht openbaren. We beseffen hoe moeilijk het is voor de Verenigde Staten, die hier het wereldcommunisme in zijn meest fanatieke en heerszuchtige vorm tegenover zich vinden. München deugde niet, Vietnam wenst men niet, maar wat moet er dan gebeuren? Amerika heeft immers veel in het werk gesteld om tot een vredelievende oplossing te komen.

Bijkans is gebeurd wat ds. Zandt in zijn tijd steeds vreesde, namelijk de vestiging van een communistische staat in Indonesië. Weliswaar is de verwezenlijking van dat streven momenteel verder dan ooit van het doel verwijderd, men mag echter gerust op zijn hoede blijven. Overigens heeft de heilloze staatsgreep volgens opgaven honderdduizenden het leven gekost.¹⁷ Het moet ons met grote droefheid vervullen, dat het grote volk, waarmee we met ontelbare banden verbonden zijn, bloedt uit vele diepe wonden, terwijl bovendien de economische nood hoog geklommen is, zodat Soekarno zelfs vrijwilligers oproept om als minister van economische zaken Indonesië uit het moeras op te heffen.

Als Staatkundig Gereformeerde Partij zien we nog een ruim arbeidsveld. Inzonderheid mag er geen stilzwijgen zijn over het hand over hand toenemend bederf der zeden. Tot welke godslasteringen durft men driest zich over te geven? Zonden die schandelijk zijn om te noemen, om met Gods Woord te spreken, worden publiek gepropageerd en vergoelijkt. Zweden gold vele jaren reeds als het land van een prijzenswaardige nieuwe moraal. Het onlangs gevoerde proces in Stockholm heeft aangetoond, allereerst wat die moraal betekent, en ten tweede hoezeer ook wij als volk daar rijp voor zijn en toe genegen. Het dagblad „Trouw”, dat waarlijk niet dagelijks uitroept „O tijden, o zeden”, heeft ondubbelzinnig verklaard dat door de communicatiemiddelen van vandaag het kwaad in de hand wordt gewerkt. Alles kan en alles mag, er is geen enkele teugel en rem.

Men heet ons staatkundig gereformeerden onverdraagzaam als we waarschuwen tegen de geesten, die rondwaren en duizenden verleiden.¹⁸ We houden aan, ondanks alle verdachtmaking en verguizing om te

verklaren: Tot de Wet en de Getuigenis en anders geen dageraad. Wat vandaag verdraagzaamheid heet is een verregaande slapheid als gebrek aan gefundeerde beginselen en opvattingen. Om werkelijk verdraagzaam op te treden, zal vereist zijn dat we een sterke overtuiging aan de dag leggen, die tot dragen en verdragen in staat blijkt.

Menigeen heeft alles verwacht van het oecumenische streven en van het onlangs beëindigd Vaticaans Concilie.¹⁹ Uiteindelijk zijn er vele woorden en beschouwingen onderling en rondom geuit, maar het resultaat is minimaal. Wezenlijke veranderingen, nog minder bekering vond plaats. Toch gaan er velen maar voort met hun toenaderingspogingen, die geen enkele garantie bieden. Predikanten gaan in retraite in kloosters, of daarvan het heil van reformatie afhangt. We achten het een bijzondere roeping en opdracht om als politieke partij waar en zoveel mogelijk op te komen voor het reformatorische karakter van onze staat, die zonder de Kerkhervorming, menselijkerwijs gesproken, nimmer tot stand zou zijn gekomen. En Reformatie is nog wat anders dan alleen maar ontwikkelingshulp.

Stelt geen perken! Het is één van de ergerlijkste en meest toornverwekkende zonden geweest van het oude volk in de woestijn, dat ze de Heilige Israëls perken stelden. Ze meenden dat God niet bij machte was een tafel in de wildernis aan te richten en dat de Heere vele dingen niet vermocht. Ze waren van oordeel, dat onbeschrijfelijk veel voor Hem te wonderlijk was. De Heere is de Heilige Israëls. Dat beduidt, dat Hij de heiligheid Zelf is, en dat Hij het is, Die Zijn volk heiligt en waardig is door dat volk geheiligt te worden. O, wat is het nodig ter bevordering van ware welvaart, dat ons volk Hem als heilig erkenne, Hem alzo ere en afzondere van alle afgoden, waarvan er zo ontelbaar velen zijn. Elke stad, elk dorp, elk gehucht heeft zijn talloze afgoden. Elk gezin, elk hart. De verleiding is zo sterk om deze Heilige Israëls perken te stellen. Dit kan onmogelijk in onze moderne tijd doorgevoerd en dat is absoluut niet te verwezenlijken, zegt men. Klokken kunnen geen eeuwen teruggedraaid en ontwikkelingen niet tegengehouden. We moeten met de tijd mee, de bakens moeten verzet, wetten, zeden en gebruiken aanpast. Wat de SGP wil, hoe eerbiedwaardig, hoe honorabel op zichzelf, hoe begeerlijk ook voor die zich gaarne medechristenen noemen, is een hersenschim, een volstreckte onmogelijkheid, een gevaarlijke droom. De kanttekening zegt zo kernachtig en waarachtig: Zij stelden de Heilige Israëls perken, dat is, zij wilden de Heere perk en maat stel-

len, Gods almacht en regering binnen zekere palen besluiten, alsof God niets anders moest of kon doen dan wat zij wilden of meenden dat Hem alleen maar mogelijk was. En dan volgt er zo treffend: Zij wilden Hem meesteren. Hem bedillen als een schoolmeester. God heeft schoolmeesters geen gebrek. U moet toch uw normale gezonde verstand gebruiken. Zeker, men eert en dient God, en daarin wil men voor geen mens onderdoen. Maar men vereert een God binnen perken. Ongeloof wil God opsluiten binnen enge grenzen, zegt Calvijn. Wanneer men God meet naar eigen geringe capaciteit, stoot men Hem van de troon.

Ge kunt uw dierbare SGP wel oprollen, zegt men. Die beginselen kunt ge wel naar het museum brengen. Ze zijn niet levensvatbaar en volkomen uit de tijd. Jaren en eeuwen te laat. Dacht ge dat, zoals men laatst zeide: de Zandts Nederland zullen regeren? Wij zeggen niet dat zulks gebeuren gaat, maar we zeggen evenmin dat dit de Heere, Die harten neigt als waterbeken, onmogelijk is.

We zijn verheugd, dat gij gekomen zijt. Een drukke tijd wacht ons, verkiezingsstrijd is ophanden. We hopen, dat we niet verminderd, maar moge het zijn, versterkt uit de strijd tevoorschijn komen. De uitslag van de Rijnmondverkiezingen²⁰ en nog veel meer die van de gemeenteraadsverkiezingen op Goeree-Overflakkee hebben ons ten zeerste moede gegeven.

Vele jongeren zullen voor de eerste maal hun stem uitbrengen.²¹ Zouden de beginselen van onze partij bij de jeugd geen klankbodem vinden? Wat het jonge hart betreft niet gemakkelijk, net zo min als bij het oude hart. Doch zullen we, durven we de Heere, de Heilige Israëls, perken stellen? We hopen, dat de uitslag aantoont, dat op de plaatsen der vaderen eerlang de zonen samen vergaderen. We rekenen op onze jongeren. Laten zij hun vrienden opwekken. Wij rekenen op hen, omdat het beginsel zo waard is en zo vreugdevol om ook door jongeren geëerbiedigd te worden. Men zal zeggen: De SGP heeft geen toekomst, dacht ge dat het zo ver zou komen dat geen treinen rijden op zondag, dat elkeen van de zondagsrust zoveel mogelijk genieten mag, dat Gods wetten worden gehandhaafd door de natie. Dacht ge dat? Er is niets zo sociaal, dan voor de ere Gods en voor de inzetten des Heeren op te komen, want dat garandeert elk zijn bescheiden deel, ook het deel van de welvaart. Stelt de Heilige Israëls geen perken! Looft God, Die onbeperkt gadeloze wonderen werkt!

Twee boosheden heeft ons volk bedreven.²² Zelf overschrijdt het steeds driester en schaamtelozer de perken van Gods lichte geboden, en de Heilige Israëls sluit het perken en palen. O land, hoor des Heeren woord.²³ Keer weder en dien de Heere, zo zal Hij zegen afgieten uit de hemel.

*Want elk ging voort in God op 't snoodst te tergen,
En nieuw bewijs van Zijne macht te vergen,
De Heil'ge God van Israël te kwellen,
En paal en perk aan Zijne daan te stellen.
Zij dachten niet aan die doorluchte tijd
Waarin Gods hand hen had van 't juk bevrijd.*

Driemaal verlost de Heere land en volk.
Ontelbare malen betoonde Hij Zich de Heere.
Waar is Zijn eer?